

Milena Hazler-Papič

Kritičen pogled na spomeniškovarstveno dejavnost

Povzetek

Na osnovi kratke predstavitve in kritične primerjave dveh publikacij, ki sta v letu 1992 in 1993 izšli v zbirki Vestnik Zavoda RS za varstvo naravne in kulturne dediščine, prve dr. Ive Mikl-Curk: »Poklic? Konservator...« in dr. Jelke Pirkovič: »Osnovni pojmi in zasnova spomeniškega varstva v Sloveniji« ugotavljam, da odpirata in dokumentirata pomembna vprašanja s področja konservatorske stroke.

Ker ob tem predstavljata tudi izziv vsakemu konservatorju, da se vključi v razmišljanje o tem, kako bi se spomeniško varstvo odmaknilo s strokovnega in družbenega roba, predstavljam nekaj svojih predlogov.

A Critical Outlook on Activities in Monumental Protection Summary

On the basis of a short presentation and a critical comparison of two publications issued in 1992 and 1993 in the collection »Vestnik« published by the Office of the Republic of Slovenia for the Protection of Natural and Cultural Heritage, the first entitled »Profession?« Conservator...« by Dr. Iva Mikl-Curk and the second »Basic Notions and Concepts of Monumental Protection in Slovenia« by Dr. Jelka Pirkovič, the author establishes that these two publications have opened and documented important aspects of the conservator's profession.

As these two publications represent a challenge for every conservator to take part in contemplations on how to bring monumental protection away from the professional and social margins, the author presents some of her own proposals.

V zadnjem letu sta v zbirki Vestnik Zavodu RS za varstvo naravne in kulturne dediščine izšli kar dve publikaciji s področja varovanja naravne in kulturne dediščine oz. t.im. »spomeniškega varstva«, za kateri je značilna želja po celoviti predstavitvi tega področja delovanja. To sta deli dr. Ive Mikl-Curk; »Poklic? Konservator...« (1) in dr. Jelke Pirkovič: »Osnovni pojmi in zasnova spomeniškega varstva v Sloveniji« (2). Če smo prej dolga leta pogrešali tovrstne publikacije (3), nam pričujoči deli, vsako na svoj način, govorita o stanju v našem spomeniškem varstvu s predlogi njegovega nadaljnjega razvoja.

Skupna značilnost obeh del je, da sta kljub raznolikosti in obsežnosti ter vse večji interdisciplinarnosti konservatorskega področja delo enega strokovnjaka ter da se v principu ne naslanjata na eksaktne analize dosedanjega dela v konservatorstvu, ampak gre bolj za opis delovnega področja nekega strokovnega profila ter za oceno učinkovitosti in

odmevnosti tega dela tako v strokovni kot ostali javnosti. To je potrebno posebej navesti, ker obe avtorici poudarjata, da take analize prav zaradi načina dosedanjega dela, za katerega je simptomatična pomanjkljiva dokumentacija, pa tudi nedorečenost obsega spomeniškega polja, ni bilo mogoče opraviti.

Čeprav je med avtoricama v interpretaciji posameznih pojmov zaznati kar nekaj razlik, kar je samo dobro in pravzaprav odpira polemiko, se publikaciji v pomembni točki posrečeno dopolnjujeta. Medtem ko dr. Curkova pretežno gradi na konservatorju – posamezniku (4), ki mu *naloge, argumente* in *izzive* konservatorske stroke v svoji knjigi nazorno predstavi, je namen dr. Pirkovičeve pripraviti konservatorju *sistemizacijo področja*, na katerem bi delal, in opredelitev *osnovnih pojmov*, ki naj jih pri svojem delu uporablja. Če je prva knjiga pravilno dozirala kompleksnost in večplastnost konservatorstva in »upe« položila v posameznika, pa bi realizacija predloga iz druge knjige tako vzpodbujeni individualni angažma lahko v polni meri izrabila pri operacionalizaciji, torej preverjanju, dopolnjevanju in uveljavljanju »svojega« sistema.

Deli sta kljub ambicijam odraz časa oziroma »sedanjega stanja v konservatorstvu«, saj nista mogli graditi na tistem, česar (še) ni. Ni še urejeno izobraževanje konservatorjev do diplome in po diplomu (5) in niso bile še zastavljene in (uspešno) izvedene različne interdisciplinarnе modelne naloge valorizacije in dokumentacije dediščine (6).

Vprašanja, ki jih odpirata, niso v njih, temveč zunaj njih... V tem pogledu predstavljata obe publikaciji skupaj šele manj kot pol poti, ki jo bo potrebno prehoditi, če naj bi se spomeniško varstvo res »odmaknilo s svoje margine« (7). V tem pogledu sta dobra in potrebna iztočnica, ki pa v medsebojnem odnosu nakazujeta potrebno polemičnost, soočanje stališč, a tudi gradnjo... sistema in stroke.

Mnogo pomembneje je torej, kako se bo spomeniško varstvo odvijalo od tu dalje. Naj predstavim nekaj svojih pogledov:

1. Afirmacija spomeniškega varstva

Prevladujoči dosedanji način dela v spomeniškem varstvu praviloma ni bil afirmativen, temveč bolj nekakšen »servis«, ki pripravlja podatke občinskim skupščinam in planerskim organizacijam in ki rešuje dediščino predvsem fizičnega propada. Čudno, čudi, saj za to ni videti pravega vzroka. Tudi ne bi mogli reči ali se spomeniško varstvo véde neafirmativno glede na dediščino, torej da premalo afirmira dediščino, ali se véde »skromno« kot institucija in so se zato prisiljeni vesti »skromno« tudi vsi konservatorji. To, da se je spomeniško varstvo vedlo neafirmativno – v različnih obdobjih in v različnih pomenih – bi mogli povezati tudi z obdobji protežiranja posameznih zvrsti dediščine. Mislim, da je prav zdaj tisti ugodni čas, ko je spomeniško varstvo dovolj kadrovsko močno in ko je tudi politična klima taka, da je možno raziskovati vse in ko je možno enakovredno zastopati različne poglede na vrednotenje, tudi s stališča »matičnih« strok. Če razmišljamo naprej, se lahko neka institucija véde skromno in zadržano, torej brez zdravega ponosa takrat, kadar rezultati njenega dela niso najboljši. Zakaj neka institucija nima najboljših rezultatov? Možna sta dva odgovora: ali ne ve prav, kaj bi delala, ali ne ve, kako bi delala. To potrjuje vrsta člankov, ki se skozi daljše časovno obdobje ukvarjajo z zmerom istimi nerazrešenimi teoretičnimi in praktičnimi problemi (8).

2. Dediščina

Kje torej začeti in na čem graditi? Na dediščini seveda. Gradimo na proučevanju dediščine, ki jo moramo predstaviti kot samostojno védo, torej kot del družbene biti, ki ni vezana na spomeniško varstvo. Tako bomo v osnovi pridobili veliko širši krog delovanja, večplastnost njenih pomenov, predvsem pa tudi več tudi strank, ki bodo zanjo zainteresirane.

To dejstvo nujno narekuje medinstitucionalnost obravnavanja dediščine, ki predpostavlja suverenost in afirmativnost posamezne institucije, razmejenost dela, medsebojno dopolnjevanje in sodelovanje.

3. Kako prodreti z idejami

Zmeraj je prevladovalo mnenje, da spomeniška služba ponuja ogromno možnosti, ko pa smo jih hoteli realizirati, so nastajale težave. Razloge vidim v:

- osamljenosti nosilca ideje (nihče ni odgovoren za to, da bi ideje registriral ali usmerjal ali jih celo stimuliral)

- neinventivnosti dejavnosti (če en način dela ne daje razultatov, ga je treba zamenjati)

- počasnost in okornost institucionalnega delovanja v metodah in uvajanju sistematike. Potrebna bi bila pogostejša strokovna srečanja z določeno tematiko in dodatno izobraževanje, za konservatorje v obliki seminarjev ali podiplomskega študija. Pridobljeno znanje bi morali preizkusiti na modelnih nalogah.

Kajti spomeniško varstvo je vendarle sestavljeno iz visoko izobraženih strokovnjakov različnih strok, ki so neposredno povezani s praktičnim in posredno tudi s teoretičnim strokovnim delom. To je posebna prednost dela na zavodih za varstvo naravne in kulturne dediščine, saj so tu idealne priložnosti za ustvarjanje interdisciplinarnih teamov in uvajanje strokovnjakov v način takega dela.

4. Konservatorsko društvo

Način organizacije dela v spomeniškem varstvu sem predlagala že v članku v Naših razgledih leta 1991 (9). Tam sem napisala tudi, da bi moralo svojo vlogo pri teh vprašanih odigrati tudi društvo konservatorjev.

V čem je torej vloga konservatorskega društva? Vzpodbuditi sodelovanje, omogočiti komunikacijo, obveščati članstvo, zaznavati tokove na področju dediščine tako v stroki kot v javnosti. Konservatorsko društvo bi moralo delovati v sekcijah, ki so lahko sestavljene po strokah, po tematiki ali po kakšnem drugem interesnem ključu. V društvu bi lahko odprto predebatirali stanovske in strokovne zadeve, ki se pojavljajo v institucijah ali zunaj njih. Pobude in reakcije na razne aktualne zadeve bi lahko prihajale tudi iz društva. Dejstvo je, da stališča društva niso zavezujoča, so pa lahko zelo pomemben predhodni verifikator in s svojo strokovno potenco tudi usmerjevalec in sooblikovalec politike spomeniškega varstva. Ena redkih skupin, ki so Konservatorsko društvo uporabile za formalni okvir svojega delovanja, je skupina etnologov konservatorjev.

Poleg tega bi lahko npr. arhitekti konservatorji kot sekcija delovali tako v konservatorskem društvu kot v društvu arhitektov. Na takih ravneh se velikokrat lažje pojasnijo

določene metode in področja dela in najdejo tudi stične točke. Področje, kjer se lahko srečujejo strokovnjaki različnih strok in institucij, je lahko tudi znotraj društev, preko njih pa lahko pobude preidejo tudi v institucije.

5. Filozofija varstva

Za zadnjo točko sem namenoma uporabila ta pojem, saj pod »filozofijo« razumem, da ni nujno, da se vsi v vsem strinjamo. Potrebno se je dogovoriti o vrednotah, vrednosti dediščine v njenih različnih pojavnih oblikah. Pomembno je določiti okvirni cilj delovanja institucije varstva, kakor tudi splošni cilj varovanja dediščine, za katera ni nujno, da sta v vseh pogledih identična. Filozofija varstva je tista podstat, ki v spomeniškem varstvu manjka in ki naj bi bila povezovalna sila med posameznimi strokami, nalogami in načini varstva.

Poti so lahko različne in najbrž čakamo tudi na to, da bi na Slovenskem končno že lahko govorili tudi o posameznih konservatorskih šolah; te bi se identificirale s specifičnim pristopom posameznega konservatorja, ki naj bi med drugim ob praksi zapisal tudi nekaj teorije, predvsem pa vzgajal svoje naslednike. Tako pa še vedno vsi vse začenjamo od začetka.

Opombe:

1. Iva MIKL-CURK: Poklic? Konservator... Vestnik št. 10, Ljubljana, ZRSVNKD, 1992/93.
2. Jelka PIRKOVIČ: Osnovni pojmi in zasnova spomeniškega varstva v Sloveniji, Vestnik št. 11, Ljubljana, ZRSVNKD, 1993.
3. Deveta številka Vestnika je izšla leta 1981 in razlaga pojme iz takrat na novo sprejete spomeniške zakonodaje.
4. O tem dr. Curkova še posebej govori v poglavju z naslovom Delež konservatorjevega izvirnega delovnega prispevka (str. 23–24).
5. Nazorna ilustracija tega je dejstvo, da v šifrantu znanstvenih nazivov, Ministrstva ZT RS poleg arhivista in kustosa ni konservatorja.
6. Kot primer Kritična analiza posledic dosedanjega načina varovanja naravne in kulturne dediščine ter predlog potrebnih sprememb za učinkovito varovanje, MZVNKD Piran, Piran 1989.
- Kritična analiza je bila deležna precej konstruktivnih kritik, pa tudi razprav, kar je pokazalo, da konservatorji različnih usmeritev čutijo potrebo po soočanju stališč. Žal do sedaj niso bili izpeljani projekti, ko bi se stališča oblikovala v toku izdelave naloge (tudi z različnimi modelnimi pristopi) in ko bi se tako pridobljeni rezultati, glede na postavljene cilje, ocenjevali v daljši projekciji in bili sprejeti v splošno in obvezno uporabo šele po postopku preverjanja uspešnosti posameznega modela. Ta način strokovnega dela nas vsekakor še čaka.
7. Izraz je vzet iz Uvoda k Osnovnim pojmom... Jelke Pirkovič.
8. Tak vtis dobimo že ob prebiranju letnikov Varstva spomenikov, pa tudi Vestnika.
9. Milena Hazler-Papič: Nepremična kulturna dediščina, definicija, razlogi in načini njenega varovanja, Naši razgledi, 19.6. in 3. 7. 1991.